

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: חורף תשע"א, 2011
מספר השאלון: 904441
לנבחנים אקסטרניים – 05
תכנית הלימודים (לשאלון 05 בלבד) נספח:

ספרות עברית וכללית

2 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים ושלושה רבעים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.
- פרק ראשון – שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)
- פרק שני – סיפור קצר
- פרק שלישי – דרמה
- פרק רביעי – רומאן ונובלה
- פרק חמישי – סיפור שלא נלמד
- משלושת הפרקים הראשונים יש לבחור בשני פרקים, ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (כל פרק – 28 נקודות).
- הפרק הרביעי (רומאן ונובלה – 28 נקודות) והפרק החמישי (סיפור שלא נלמד – 16 נקודות) הם **חובה**. עליך לענות על השאלות שבהם לפי ההוראות בכל פרק.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) לנבחנים אינטרניים: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו.
(2) לנבחנים אקסטרניים: תכנית הלימודים המצורפת.
- ד. **הוראות מיוחדות:** (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת להשיב עליה.
(2) **חובה** לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
(3) **אין** להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
(4) שים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כ**טיוטה** (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון – שירה (שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, שירת המאה ה-20)

שים לב: אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שני שאלות:

על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 1-5),

ועל שאלה אחת משירת המאה ה-20 (שאלות 6-14).

(לכל שאלה – 14 נקודות; סה"כ – 28 נקודות)

שירת ימי הביניים

1. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים כנערת ננערו!

הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבת במוסר שחרו,

והתנערי מן הזמן, כצפירים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.

דאי כדרור למצא דרור ממעלך / ומתולדות ימים כימים יסערו.

היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב יי נהרו!

א. ילדות ונעורים מול בגרות ושיבה – תאר והסבר כיצד מוצגות תקופות חיים אלה בשיר.

כיצד ההבדל ביניהן מתקשר לסיום השיר? נמק את דבריך.

(10 נקודות)

ב. השיר ישנה בחיק ילדות הוא שיר קודש.

בסס קביעה זו על שני מאפיינים של שירת הקודש המצויים בשיר. (4 נקודות)

2. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יְחִידָה, שְׁחָרִי / יְהוּדָה הַלּוֹי

יְחִידָה, שְׁחָרִי הָאֵל וְסָפִיו, / וְכִקְטָרֶת תְּנִי שִׁירְךָ בְּאֶפְיוֹ!
הֲלֹא אִם תִּרְדְּפִי הַבְּלִי וְזַמְנֶךָ, / וְתֹאמְרֵי כִי אֵמֶת הֵם כָּל כְּשָׁפִיו,
וְתוֹלֵי אַחֲרָיו לִילֶךְ וְיוֹמֶךָ / וְתַעֲרַב לְךָ תְּנוּמָה מְנַשְׁפִּיו –
דְּעֵי כִי אֵין בְּיַדְךָ מְאוּמָה, / אֲכַל עֵץ יִיבְשׁוּ מִחַר עֲנָפָיו.
הֲיֵי לְפָנַי אֱלֹהֶיךָ וּמִלְכְּךָ / אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו:
שְׁמוֹ יִגְדַל וְיִתְקַדַּשׁ בְּפִי כָל / אֲשֶׁר נִשְׁמַת אֱלֹהֵי חַי בְּאֶפְיוֹ!

- א. בשיר זה המשורר מציג לפני הנשמה דרך חיים שגויה ודרך חיים נכונה.
תאר כל אחת מדרכי חיים אלה, והסבר כיצד היא מעוצבת בשיר. (10 נקודות)
- ב. השיר יְחִידָה, שְׁחָרִי הוא שיר קודש.
בסס קביעה זו על שני מאפיינים של שירת הקודש המצויים בשיר. (4 נקודות)

3. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

יְעִירוּנִי בְּשֵׁמֶךָ רַעִיוֹנִי / יְהוּדָה הַלּוֹי

יְעִירוּנִי בְּשֵׁמֶךָ רַעִיוֹנִי / וְיִשִּׁימוּ חֲסְדֶיךָ לְפָנַי –
הֲבִינוּנִי דְבַר נֶפֶשׁ יִצְרָתָהּ / קְשׁוּרָה בִי – וְהִיא נִפְלְאֵת בְּעֵינַי!
וְלִבִּי רָאָךְ וַיֵּאֱמֶן בְּךָ – / כִּי אֱלֹהֵי מְעַמְדֵךָ הֵייתָ בְּסִינַי.
דַּרְשִׁיתִיךָ בְּחַוִּינֵי – וְעָבַר / כְּבוֹדְךָ בִּי וַיִּרַד בְּעַנְיִי.
הַקִּימוּנִי שְׁעָפִי מִצִּוְעֵי / לְבָרְךָ שֵׁם כְּבוֹדְךָ אֲדוֹנֵי.

- א. תאר את תהליך ההתקרבות של המאמין לאלוהיו לפי השיר, והסבר שני דרכים שבאמצעותן מעוצב תהליך זה. (10 נקודות)
- ב. השיר יְעִירוּנִי בְּשֵׁמֶךָ רַעִיוֹנִי הוא שיר קודש.
בסס קביעה זו על שני מאפיינים של שירת הקודש המצויים בשיר. (4 נקודות)

שירת ביאליק

4. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

על השחיטה / חיים נחמן ביאליק

שמים, בקשו רחמים עלי!
אם יש בכם אל ולא בכם נתיב –
ואני לא מצאתיו –
התפללו אתם עלי!
אני – לבי מת ואין עוד תפלה בשפתי,
וכבר אולת יד אף-אין תקנה עוד –
עד-מתי, עד-אנה, עד-מתי?

התלן! הא צנאר – קום שחט!
צרפני פלבל, לה זרע עם-קרדם,
וכל-הארץ לי גרדם –
ואנחנו – אנחנו המעט!
דמי מטר – הך קרקד, וזנק דם רצח,
דם יזנק ושב על-בתנתך –
ולא ימח לנצח, לנצח.

ואם יש-צדק – יופע מיד!
אף אם-אחרי השמדי מתחת רקיע
הצדק יופיע –
ימגר-נא כסאו לעד!
וכרשע עולמים שמים ימקו;
אף-אתם לכו, ודים, בתמסכם זה
ובדמכם חיו והנקו.

וארור האומר: נקם!
נקמה כזאת, נקמת דם ילד קטן
עוד לא-ברא השטן –
ויקב הדם את-התהום!
יקב הדם עד תהמות מחשכים,
ואכל בחשך וחתר שם
כל-מוסדות הארץ הנמקים.

א. מהו האירוע ההיסטורי ששימש רקע לכתיבת השיר? (4 נקודות)

ב. הצג והסבר שתי דרכי עיצוב בולטות בשיר, שבאמצעותן הדובר מבקש לעורר אצל

הקורא תחושת זעזוע מאירוע זה. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

5. לפניך שני הבתים המסיימים את השיר "אם יש את נפשך לדעת" מאת חיים נחמן ביאליק.

קרא אותם, וענה על השאלה שאחריהם.

ואם לא-לקח אל ממך כל-רוח קדשו
ויותר עוד מתנחומותיו בלבבך,
ושביב תחלת אמת לזמים טובים מאלה
גייה עוד לפעמים מפלשי ממשכיו -
או דע לך ושמע, הוה, אחי הנענה!
כי רק זיק מצל הוא, רק ניצוץ פליטה קטן,
אשר בגס התמלט מן-האש הגדולה
האירו אבותיה על-מזבחם תמיד.
ומי יודע אם לא-נחלי דמעוניהם
העבירונו ויביאונו עד-הלם
ובתפלתם מאת אדני שאלונו;
ובמותם צונו לנו את-החיים -
החיים עד-העולם!

הוי, אה נענה! אם לא-תדע לך כל-אלה -
אל-בית המדרש שור, הישן והנשן,
בלילי טבת הארזים, השוממים,
בימי התמוה הבערים, הלהטים,
כחם היום, בשחר או בנשף לילה,
ואם-עוד הותר אל לפליטה שריד מצער -
או אולי גם-כיום תראינה בו עיניך
בשפעת צללי קירותיו, בערפיל,
באחת נותיו או על-נד-תנורו
שבלים בודדות, כצל ממה-שאבד,
יהודים קדרים, פנים צמקים ומצררים,
יהודים בני הגלות, משכי כבד עליה,
המנשים את-עמלם בדרך של-גמרא בלה,
משפחים רישם במדרש שיחות מני קדם
ומשיחים את-דאגתם במזמורי תהלים -
(אחה! מה-נקלה ועלובה זה המראה
בעיני זר לא-יבין!) או גדרה לבך,
כי רגלה על-מפתן בית חיינו תדרה,
ועינה תראה אוצר נשמתנו.

הסבר כיצד התיאורים של בית המדרש והלשון הציורית בבתים אלה משקפים את היחס של המשורר לבית המדרש.

שירת המאה ה-20

שירי אורי צבי גרינברג

6. לפניך שלושה שירים מאת אורי צבי גרינברג: "שיר אמי והנחל", "קדושי דומיה",

"מחזה שבת קדש בשמים", ואחריהם שאלה (בעמוד 9).

קרא את השיר שלמדת, וענה על השאלה.

שיר אמי והנחל

ואולי אל הנחל ההוא מימי הנערות
השוטף פי סדנו של העץ הפרות
המלחך את גדרות הזרדים החומים
של גני הפרות שם, תבוא הנערה
אדמת השער, היא אמי.. דמדומים.
ותפשט בגדיה ובכתנת משיה
תרד שם בנחל, אראנה שוחה:
אלהית היא במים נאוה בכחה!
דומיה וניחוח פרות מסביב.
ואני עוד אינני ביקום ואבי
עודו עלם בנוף בית אמו ואביו.

והנה היא עולה מן הנחל.. אמי:
הנערה הברה אדמת השער
בלבנת הבתולים בכתנת משיה
ואין היא רואה את בנה המבגר
העומד ורואה את אמו בעולם
ונערה היא בטרם-עת-אם, באשיה
נוגה ראשה בערב יום אל גדרות
הזרדים החומים
של גני הפרות,
שנוספה על מתקם מתיקות דמדומים..

הה הכסוף זה הראש והשילג זה הראש
עדי שנכפש בדמו בעפר
שנשפך בידי גוי גרמני באכזר.
והבן לא שלם ואת הבור לא חפר.

(שים לב: שיר נוסף בעמוד הבא.)

קדושי דומיה

בלילות הלבנה אומרת אמי הקדושה
לאבי הקדוש:
כשנולד לי הבן אקלעה הלבנה בחלון,
מייד הוא פקח את עיניו והביט בה; מאז
רוגז זה זינה בדמו עד היום
ולבנה מהלכת מאז בין שיריו –

הרבה כסף-אלדמי היה באבי,
אבל רכב הנדוד לא עמד לעת כסף
סמוך לביתו.
לכן הוא ידע דומיה ונגון,
ואהב-בעיניו כנפי צפרים.
" – ברצותו לעוף, הן עפות להן.. פה."

אך אמי.. רתמת רכב נדוד לכספה:
לפי דפק הלב ידע כל ישה גם ללך
ברגלים ממש על הים:
לפי משעול-הלבנה-על-גלים
אלי, אל הבן, בציון –
אך לא מצאתני יושב על החוף מחכה-לה
וחזרה עם משעול-הלבנה-על-גלים:
עיפת נדוד, חמת ראש, מכת זם.

עקשו – גם אמי כאבי: קדושי דומיה.
יש משעול-לבנה על גלים נוצצים;
ויש הבן היחיד
השריד
בעולם – –

(שים לב: שיר נוסף בעמוד הבא.)

מחזה שבת קדש בשמים

אמי, קר פה לבגד, אף-על-פי שהשמש עלי!
קר לי בלעדיך בעולם. בלעדי אבא גוף-פלרנגה נגון.
בלעדי אחותי, בת זקוניכם, אילת השחר שלי בזמנה
בעודני בבית נער טנה תקלת וזהב.. ושוקק רננים,
ואילת הסהר שלי מרחוק בין עננים.

קר לי בעולם. השך נגר בי דמי.

על סף בית מדרש בשמים, פמתכנת זה-שנשרף בעירנו,
יושבת עירמה מלכלכת בדמיה בתוך אחותי,
ואת אמנו בשמלת-השבת עומדת עליה בהלך
כדילכסותה בצלף - -
והשמים שתוקים.. ולכן שומעים קול לחשם של הפוכבים
כנחלי אש מדובבים ארמית
בתולתא קדישתא שבת מלכתא - -

הנה יהודים באים.. שבת קדש בשמים - -
חליל בשמים פותח בקול: הנד זפה רעיתי - -
בתוך מטוה ראש במצדד, בצפור.
והנה היא קמה,
יוצאת ברקוד
לקראת כל היהודים
מלכלכת בדמיה; שהם הפסות לעורח..
- הנה אחי בא, הלל!
איפה היית, אחי?
למה לא באת להציל, אחי?
הו אהבתני, אחי!
רוקדת, שואלת אחותי.

(שים לב: המשך השיר והשאלה בעמוד הבא.)

היהודים עומדים ובוכים.
וגם אני עומד כך ובוכה.
אבל אין את רואה את בנך בבכיו, אמי!
כה קר לי, כה אבוי לי!
איך הגוף יכלני עם זה מגורי,
עם זה בכיי?

– זיילך זה הגוף, כהכל העולם
במלואה כל תונת אחריתנו, בני!
יכהכל אדמה אלהית כל דמנו בשרנו, בני!
על בכיזה חיה פעל ברזל מהתקף.

צרפהו בשיר. זעם זה ילהט עד.
כרה אפיק לירדן זה הבכי לצמיתות:
השני לירדן שכחו מלא –

ענתה לי אמי ופניה אינם:
פי מכוכב רחוק פיה דבר –

ואמרת: אמו.. ירדו אל ירדו.

בכל אחד משלושת השירים המשורר הוא השריד היחיד של משפחתו.
תאר כיצד באים לידי ביטוי רגשות האשמה של המשורר וגעגועיו למשפחתו בשיר שלמדת.
הסבר והדגם את דבריך.

7. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריי.

שיר נס השיר / אורי צבי גרינברג

כל שיר אִמְתִּי – הוא נס:

הוא פתיחת השער והפשלת הוילון:

משיב ריחות הניחוח מן השדה האבוד:

מאבי הנחל ומנפש הבאר והקילון:

לשם עפות צפרים בעינים סגורות:

כָּנף לַמָּטָה וְכָנף לְרוֹם – –

הילדות היא מעבר מזה של התהום:

השמש עולה שם בלב הלבבות הקורנים

בשאגת כסופם למעלה מן חלום.

אני ממשש את הענפים וגנעי העצים החמים

את הרגלים הדקות של אילות השדה

ואת גופן,

ואחרי צפור מדדה שם גם אני מדדה.

האם איננה, לא אדע מקום עפרה

אף טבועה היא במהותי בכסף שיבתה ותמת הנצרה.

ושיר הערש על גדי הזהב

שנסע לסהר מגדים

צמוקים ושיקדים ונרדים

הומה בלב ככורת נגוניו של האב.

אני אוהב המאכלים ותבשמים שהוא אהב

וכואב כאב גלות השכינה אשר הוא כאב.

השיר עוסק בשני מצבים סותרים: אובדן העבר ונוכחות העבר.

הסבר כיצד שני מצבים אלה באים לידי ביטוי בשיר. הדגם את דבריך.

שירי דליה רביקוביץ

8. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

גְרוֹיטְצִיָּה / דליה רביקוביץ

בְּקוֹלְנוֹעַ הַחֲשׂוֹף
שְׁנֵי אַנְשִׁים שֵׁשׁ בֵּינֵיהֶם הַכְּרוֹת מַגְבֵּלַת
יָשְׁבוּ
וְרֹאשֵׁיהֶם הִגִּיעוּ לְיָדֵי נְגִיעָה.
וְלֹא הִיְתָה זֹאת יַד הַמַּקְרָה.
כָּלֵל וְכָלֵל לֹא יַד הַמַּקְרָה.
הוּא הַכִּיר בְּנוֹכְחֹתָהּ
לֹא אֲדִישָׁה לְנוֹכְחֹתוֹ.
צֵל שֶׁל הַכְּנִיסִינִי תַחַת כְּנָפֶךָ.
וְהִיא בִּלְבָבָהּ: הַכְּנִיסִינִי תַחַת כְּנָפֶךָ.
לֹא נָפַל בֵּינֵיהֶם בְּרֶק וְרַעַם,
הִיְתָה רֹאשִׁית
שֶׁל תְּנוּעַת אֲדָמָה חוֹתֶרֶת וְסֻמוּיָהּ.
הִיא חָשָׂה בְּזֹאת הֵיטֵב.
הִיא חָשָׂה הַפְתָּעָה.
הִיא קָמָה וַיֵּצֵאָה.

הסבר כיצד שם השיר ותופעות הטבע הנזכרות בשיר תורמים לעיצוב מערכת היחסים המתוארת בו. הדגם את דבריך.

9. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

עומד על הכביש / דליה רביקוביץ

עומד על הכביש בלילה האיש הזה
שהיה בשכבר הימים אבא שלי.
ותיבת אני לגשת אליו למקום עמדו
מפני שאני הייתי הבת הבכורה שלו.

ובכל לילה ולילה הוא עומד לבדו במקומו
ואני תיבת לירד למקומו ולבוא.
ורציתי לשאל את האיש עד מתי תיבת אני.
ונדעתי זאת מראש שתמיד תיבת אני.

במקום שהוא עומד ישנו חשש סכנה
כביום שהלך בכביש ודרסה אותו מכונית.
וכך הפרתי אותו ונתתי בו סימנים
שזה האיש עצמו היה פעם אבא שלי.

והוא אינו מדבר לי מלת אהבה אחת
למרות שהיה בשכבר הימים אבא שלי
ולמרות שאני הייתי הבת הבכורה שלו
הוא אינו יכול לדבר לי מלת אהבה אחת.

הסבר והדגם כיצד העבר וההווה מתמוזגים בשיר זה, ואילו רגשות של הדוברת מבטא

מיזוג זה.

10. לפניך שני שירים מאת דליה רביקוביץ: "זכרונות חמים" ו"סינדרלה במטבח", ואחריהם שאלה. קרא את השיר שלמדת, וענה על השאלה.

זכרונות חמים

תאר לך: רק האבק לנה אותי
ולא הנה לי מלנה אחר.
הוא הלך אתי לגן הילדים
והנה מסכסך את שערו
בימי ילדותי החמים ביותר.

תאר לך מיהו שלנה אותי,
ולכל חברותי הנה אחר.
בחרף, בפרס ערסלים אימים,
והעננים טורפים את צידם,
תאר לך מיהו שלנה אותי
ועד כמה רצייתי מלנה אחר.

זרעוני העצים שקשקו, ולשעה
נתאיתי לשכן ביחידות עם הרוח.
לילות רבים הייתי הונה
על בתים אחרים, רטבים מאהבה.
תאר לך כמה הייתי מקפחת,
שנה המלנה היחיד שלי.

בימות החמסין הייתי מפליגה
עד עיר בירתם של הלוחמים.
הייתי מלאה הפקרות מאשרת.
לא רצייתי לשוב כל עוד בני רוחי,

אולם בשוכי הייתי בעורב
שנקטו בו קרוביו העורבים,
ולא הנה לי שום מלנה,
ורק האבק לנה אותי.

(שים לב: שיר נוסף והשאלה בעמוד הבא.)

סינדרלה במטבח

נטייות גרון.
והיא לא ממש רצתה להיות במקומן.
אוצרות איך סופיים היו לה בדמיון
ממש איך סופיים
וללא צורה.
היתה לה פקעת קטנה של חם בגרון
והלמות לב עזה, חולנית.
והיא היתה מחויץ לכלם
בוכיה, קודחת
מוכנה בכל עת לחזל להתקדם.
היתה לה נקודת מצפית
נדירה ברחוקה
כאלו ישבה על כוכב מאדים
כוכב המלחמה.
והיא קמצה את אגרופיה ואמרה:
אני יוצאת למלחמה.
ואחר כך נרדמה.

השעות הטובות של סינדרלה עברו שם למשה במטבח
היתה לה חרות הדעת
אם נאמר את זה כך.
היא הדקה את נדיה אל רקותיה
שערוותיה היו מכסות שמן.
היא הפליגה בדעתה למרחקים
בלתי משערים
בלתי מספרים
תחושות שידעה בלי לנלב בשמן.
והיא השפילה את ציניה לסגור
המרבב והמכתם
וידעה איזה מרחק גדול יש בין הכא להתם
אם בכלל נתן לשער
ומה שמתחיל קאן ועכשו
אין לו סיום בזמן
ולא נקודת זמן.
והיא עשתה סביבה עגול
וסמנה לעצמה סימן
דמיוני כמובן.
וראתה את השתים הן יוצאות במיטב בגדיהן
הדורות, מפארות, נוטפות בשמים

בשני השירים מוצג קשר בין מציאות קשה לבין דמיון פורה.
הסבר כיצד המציאות והדמיון מעוצבים בשיר של מדת, וכתוב מהו הקשר ביניהם.
בסט את דבריך על דוגמאות.

11. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר זְהֵרָה אֶלְפֶסְיָה / ארז ביטון

זְהֵרָה אֶלְפֶסְיָה
וּמֵרַת הַחֶצֶר אֶצֶל מַחְמַד הַחֲמִישִׁי בְּרֵבֶת שְׁבִמְרוֹק.
אוֹמְרִים עֲלֶיהָ שֶׁכָּאֲשֶׁר שָׁרָה,
לְחַמוֹת חַיִּלִּים בְּסַפִּינִים
לְפִלְס דְּרָף בְּהַמּוֹן
לְהַגִּיעַ אֶל שׁוֹלֵי שְׁמֵלֶתָהּ
לְנַשֵּׁק אֶת קִצּוֹת אֶצְבְּעוֹתֶיהָ
לְשִׁים כֶּסֶף רִיאָל לְאוֹת תּוֹדָה
זְהֵרָה אֶלְפֶסְיָה,
הַיּוֹם, נִתֵּן לְמִצָּא אוֹתָהּ
בְּאֶשְׁקֵלוֹן, בְּעֵתִיקוֹת ג', לֵיַד לְשֵׁפֶת הַסַּעַד,
רֵיחַ שִׁנְרִים שֶׁל קַפְסוֹת סְרָדִינִים עַל שְׁלֵתָן מִתְנַוֶּדֶד בֵּן שְׁלֹשׁ רִגְלִים,
שְׂטִיחֵי מְלֶךְ מְרֵהִיבִים, מְרַבְּבִים עַל מִטַּת סוֹכְנוֹת,
וְהִיא בְּחֵלֶק בְּקֹר בְּהוּי
שְׁעוֹת בְּמֵרָאָה
בְּצַבְעֵי אֶפֶר זֹלִים
וְכֵשֶׁהִיא אוֹמְרַת:
מַחְמַד הַחֲמִישִׁי אִישׁוֹן עֵינַיִנו
אֵינָהּ מִבֵּין בְּרַגְעַ הַרְאִשׁוֹן.
לְזְהֵרָה אֶלְפֶסְיָה קוֹל צְרוּד,
לֵב צְלוּל וְעֵינַיִם שֶׁבְּעוֹת אֶהְבֶּה.
זְהֵרָה אֶלְפֶסְיָה.

שיר זה כסיפור קצרצר: יש בו דמות, עלילה, ומהפך וגם מגוון פרטים הבונים את הרקע והמקומות.

מהי התרומה של המאפיינים הסיפוריים האלה לבניית המשמעות של השיר, ואיזו תגובה "סיפור" זה יכול לעורר אצל הקוראים. הסבר את דבריך.

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

דברי רקע ראשוניים / ארז ביטון

אמי אמי

מִכְפָּר הַשִּׁיחִים הַיְרֻקִים בְּיָרֵק אַחֵר.
מִקֵּץ הַצִּפְרִים הַמְחֻלִּיבוֹת חֵלֶב מְתוֹק מִכָּל מְתוֹק.
מִעֲרֵשׁ זְמִירֵי אֶלֶף לַיְלָה וְעוֹד לַיְלָה.

אמי אמי

שֶׁהִרְחִיקָה רְעוּת
בְּאֶצְבָּעוֹת צָרְדוֹת
בְּהִלְקָאוֹת תְּזֵה
וּבִשֵּׁם כָּל הָאֲמֵהוֹת.

אבי אבי

אֲשֶׁר עָסַק בְּעוֹלָמוֹת
אֲשֶׁר קִדַּשׁ שְׁבִתוֹת בְּעֶרְאֵק נְקִי
אֲשֶׁר הָיָה בְּקִי מֵאִין כְּמוֹהוּ
בְּהִלְכוֹת בֵּית כְּנֹסֶת.

אני אני

שֶׁהִרְחַקְתִּי עֲצָמִי
הִרְחַק אֶל תּוֹף לְבִי
שֶׁכְּשֶׁהִפְלַל הָיוּ יָשָׁנִים
הָיִיתִי מְשֻׁן
הִרְחַק אֶל תּוֹף לְבִי
מִסּוֹת קְטָנוֹת שֶׁל בֶּן
בִּיהוּדִית
מְרוֹקְאִית.

בבתים השני והרביעי בשיר חוזר השורש ר-ח-ק בנטיות שונות. הסבר את התרומה של חזרה זו להבנת המשמעות של השיר. הדגם את דבריך.

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

תקציר שיחה / ארז ביטון

מה זה להיות אותנטי,
לרוץ באמצע דיונגוף ולצעק ביהודית מרוקאית.
"אנא מן אלמגרם אנא מן אלמגרם"
(אני מהרי האטלס אני מהרי האטלס).

מה זה להיות אותנטי,
לשבת ברונל בצבעונין (עגאל נורבניה, מיני לבוש).
או להכריז בקול: אני לא קוראים לי זהר אני זיש, אני זיש (שם מרוקאי).
זה לא, זה לא,
ובכל זאת טופחת שפה אחרת בפה עד פקוע חניכים,
ובכל זאת תוקפים ריחות דתניים נאהובים
ואני נופל בין העגות
אובד בכליל הקולות.

שפה, מקום, לבוש ושם הם רכיבים בזהותו של אדם. לפעמים הם עלולים ליצור בעיה
בהגדרת הזהות של האדם.
הסבר והדגם כיצד מרכיבים אלה משקפים את בעיית הזהות של הדובר בשיר.

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

פגומים / ארז ביטון

על סף חצי בית בארץ ישראל
עמד אבי
מצביע לצדדים ואומר:
בהריסות האלה
נבנה פעם מטבח
לבשל בו זנב לונתו
ושור הפר,
ובהריסות האלה
נקים פנת תפלה
למצא מקום
למקדש מעט.
אבי נשאר בסף
ואני כל ימי
מצויב פגומים
אל לב השמים.

מוטיב הבית והבנייה עומד במרכז השיר.

תאר את ההתפתחות של מוטיב זה לאורך השיר, והסבר אותו.

פרק שני – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מהשאלות 15-17 (לכל שאלה 14 נקודות).

סיפורים מאת עגנון

15. בחירה מוטעית וגורלית של הדמות המרכזית היא נושא החוזר ברבים מסיפוריו של עגנון.
- א. בחר בסיפור של עגנון שלמדת, והסבר מהי הבחירה המוטעית של הדמות המרכזית בסיפור זה, ומה הם הגורמים לבחירה זו.
- האם הדמות מצליחה לתקן את טעותה? נמק את דבריך.
- (8 נקודות)
- ב. הצג מוטיב מרכזי בסיפור, והסבר את התרומה שלו לעיצוב נושא זה. (6 נקודות)

סיפורים עבריים מהמחצית הראשונה של המאה ה-20 וסיפורים עבריים מהמחצית השנייה

של המאה ה-20

שים לב: בשאלה 16 אין לענות על פי הסיפור "חיזו בטטה", ואין לענות על פי סיפורים מאת עגנון.

16. לפניך הגדרות של שני סוגי עלילות בסיפורת: עלילה קווית ועלילה מעגלית.

קרא אותן, וענה על השאלה שאחריהן.

— עלילה קווית היא עלילה אשר התחילה במצב א' והסתיימה במצב ב'. לדוגמה, בתחילת הסיפור הדמות המרכזית הייתה אדם רווק, ובסופו אדם זה נושא את אהובתו לאישה.

— עלילה מעגלית היא עלילה אשר בה הדמות המרכזית הייתה בתחילת הסיפור במצב א', ובסיום הסיפור היא לכאורה באותו מצב, אך יש לה תובנות חדשות שהיא הגיעה אליהן בעקבות התנסויות שעברה. לדוגמה, הדמות המרכזית חיה חיים רגילים, לפתע נשקפת סכנה לחייה, לבסוף הסכנה חולפת, והיא חוזרת לחייה הרגילים, בשינוי חשוב: תובנותיה החדשות.

(מעובד על פי <http://ktivatova.co.il>)

בחר בסיפור קצר שלמדת והסבר, לפי ההגדרות שלעיל, אם עלילת הסיפור היא קווית, מעגלית או שילוב בין שני סוגי העלילה. נמק את דבריך.

חיזו בטטה / סמי ברדוג

17. במהלך הקריאה בסיפור נוצר הרושם שהמספר מסתיר דברים או מדחיק אותם, ואינו מבין נכון את המציאות.

הסבר כיצד הדבר בא לידי ביטוי בסיפור. הדגם את דבריך. /המשך בעמוד 20/

פרק שלישי – דרמה

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על אחת מהשאלות 18-19 (28 נקודות).

שים לב: בשאלות 18-19 אפשר לענות רק על פי מחזה מודרני (מהמאה ה-19 או מהמאה ה-20).

18. במחזות מודרניים רבים מתוארים דחפים וכוחות הרסניים המאיימים על נפש האדם, על מערכות היחסים בין הדמויות ואפילו על החברה כולה. מהו הכוח ההרסני (או הכוחות ההרסניים) במחזה המודרני שלמדתי? הסבר את השפעתו על הדמויות ועל התפתחות העלילה במחזה.
19. תאר את המקום או את המקומות שבהם מתרחשת עלילת המחזה המודרני שלמדתי, ואת הפריטים הבולטים (חפצים, אביזרים) שנמצאים במקומות אלה. הסבר את התרומה של המקומות והפריטים לעיצוב הדמויות ולהבנת המשמעות (או המשמעויות) של המחזה.

פרק רביעי – רומאן ונובלה

פרק זה הוא חובה – ענה על אחת מהשאלות 20-25 (28 נקודות).

הדבר / אלבר קאמי – שאלות 20-21

20. הקטע שלפניך לקוח מסיום הרומאן **הדבר**. קרא אותו, וענה על השאלה שאחרייך. [...]. ההליט רינה לכתוב את הסיפור הזה המסתיים כאן, כדי שלא יהיה אחד השותקים, כדי ללמד זכות על מוכי הדבר האלה, כדי שיישאר לפחות זיכרון של העוול שנעשה להם והתעמרות שהתעמרו בהם, וכדי לומר בפשטות מה שלומדים בעתות פורענות כאלה: שבני האדם יש בהם יותר דברים הראויים להערצה מדברים הראויים לבוז.
- הצג והסבר שלוש דוגמאות מהרומאן המעידות שאמונתו של רינה בבני האדם אכן מוצדקת.
21. הרומאן **הדבר** עוסק, בין השאר, בסוגיות של דת ומוסר. בחר ב**שת** דמויות מן הרומאן שעמדותיהן בסוגיות אלה מנוגדות. הסבר והדגם את ההבדלים בעמדותיהן של דמויות אלה על פי דבריהן ופעולותיהן.

רומאן עברי ונובלה עברית – שאלות 22-23

אם בחרת להתבסס על נובלה עברית, תוכל לבחור אך ורק מבין הנובלות האלה:
מאחורי הגדר, נמלים, עתליה, נביא, אחרי הילדות, שונא הנסים, כינורו של יוסף,
שלושה ימים וילד, לב הקיץ לב האור, חרבת חזעה, עוגיות המלח של סבתא סולטנה,
לְיָה בצהריים, המינה ליזה, רדיקלים חופשיים.

22. אנלוגיות (הקבלות) בין דמויות ו/או אנלוגיות בין מצבים תורמות לבניית המשמעות של יצירות רבות.

הסבר והדגם קביעה זו על פי הרומאן העברי או הנובלה העברית של שלמדת.

23. יצירות רבות מציגות בעיות או ספקות שהדמויות מתמודדות עִמָם. חלק מיצירות אלה מציעות תשובות ופתרונות לבעיות או לספקות אלה, וחלקן מותירות אותם בלי תשובות ופתרונות.

על פי אמירה זו בְּחַן את הרומאן העברי או את הנובלה העברית של שלמדת. בסס את דבריך על דוגמאות מהרומאן או מהנובלה.

החטא ועונשו, מאדאם בובארי, אנה קארנינה, המשפט, האמן ומרגריטה, אל המגדלור, בית בודנברוק, מאה שנים של בדידות, הקול והזעם, אור באוגוסט, והיום איננו כלה

על שאלות 24-25 אפשר לענות אך ורק על פי הרומאנים המפורטים בכותרת שלעיל.

24. אנלוגיות (הקבלות) בין דמויות ו/או אנלוגיות בין מצבים תורמות לבניית המשמעות של הרומאן.

הסבר והדגם קביעה זו באמצעות הרומאן של שלמדת.

25. רומאנים רבים מציגים בעיות או ספקות שהדמויות מתמודדות עִמָם. חלק מרומאנים אלה מציעים תשובות ופתרונות לבעיות או לספקות אלה, וחלקם מותירים אותם בלי תשובות ופתרונות.

על פי אמירה זו בְּחַן את הרומאן של שלמדת. בסס את דבריך על דוגמאות מהרומאן.

פרק חמישי – סיפור שלא נלמד

פרק זה הוא חובה – ענה על שאלה 26 (16 נקודות).

26. קרא את הסיפור שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
- תמיד, תמיד, תמיד!** / גרשון שופמן*
- בין כותלי החדר הצר מרגיזים אותנו תכופות ילדינו הקטנים ואנו נוזפים וגם מייסרים. אבל את כאב ההרטה אנו חשים בצאתנו עמהם למרחב, אל השדה, אל היער.
- ביער משתאה אני אל בני בן החמש, כאילו רואה אני אותו בפעם הראשונה. בינות לסדני העצים הוא מתרוצץ בסנדליו ובחצאי מכנסיו. כמה יופי ברגליו הדקות, השזופות.
- 5 הגה בעלמתי מעיניו רגע – ואובד הוא רץ וצועק בקול בכי איום:
- אבא!!
- וגם לאחר שראני לא חדל לבכות. כי מה שהרגיש זה עתה, שוב גם אבא אינו יכול לטשטש... ורק בשידולי אהבה רבים עלה בידי להרגיעו. – כן, הרחק מן הבית שנינו אחרים. כמה נפלאות כאן הערותיו על דא ועל הא. ושאלותיו!
- 10 — אבא מפני מה מת האדון קינצל? – נזכר פתאום.
- לפני שבועות אחדים נסחף עם הלוויה של הבירגרמייסטר (ראשי-הכפר) קינצל, לווייה עם מוסיקה – ואני לא ידעתי. בבית-העלמין ראה את כל פרטי הקבורה, ככה נגלה לו אז עניין המוות בכלל – מה שאני השתדלתי תמיד להסתיר ממנו.
- מת – עניתי – כי זקן היה האיש ותולה.
- 15 — אבל, אבא, כיצד מת?
- חשק ההסברה תקפני, ואני אמרתי:
- נו, יודע אתה, לבו חדל לדפוק. הגה פה לבך – דופק... מרגיש אתה? כשעון... והלוא תזכור, היאך פעם נפל מידך השעון ארצה ותיכף חדל לדפוק. כן היה גם עם האדון קינצל.
- הוא נשתקע בהרהורים משהו, התנער ושב לקפץ כה זכה, גזן והסתכל בשורשי האילנות. ורק אחרי
- 20 שעה שלמה, בדרך הביתה, שאל פתאום:
- אבא, הגם לבי יחדל לדפוק?
- לא, עוללי המתוק, לבך ידפוק תמיד, תמיד, תמיד!

* גרשון שופמן, 1880-1972, סופר ומתרגם עברי.

(שים לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

- א. המתח בין גילוי האמת להסתרתה מעצב את מערכת היחסים בין האב לילדו.
הסבר כיצד מתח זה בא לידי ביטוי בשלבים השונים של הסיפור. (10 נקודות)
- ב. מהי לדעתך המשמעות הנרמזת בשניים מן הציטוטים שלפניך הלקוחים מן הסיפור?
בסס את דבריך על הסיפור.

(1) "תמיד, תמיד, תמיד!" (שם הסיפור וגם שורה 23)

(2) "בין כותלי החדר הצר" (שורה 1) לעומת "למרחב, אל השדה, אל היער". (שורה 2)

(3) "הוא נשתקע בהרהורים משהו, התנער ושב לקפץ כה וכה, גחן והסתכל בשורשי

האילנות". (שורה 19)

(6 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל.
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך